

Razvoj socijalne dimenzije u obrazovanju: izvještaj za Sloveniju

Danijela Dolenc

Zagreb, svibanj 2009.

SADRŽAJ

Uvod	2
Učinkovitost obrazovne ponude	2
Jednakost šansi u obrazovanju	9
Pristup obrazovanju	9
Osiguranje kvalitete obrazovanja, nacionalni kurikulum i autonomija obrazovnih ustanova	11
Financiranje obrazovnog sustava	12
Druga šansa za obrazovanje	15
Obrazovanje i tržište rada	15
Obrazovanje i spojivost obitelji i posla	17
Uključenost učenika, studenata, roditelja i šire javnosti u debatu o obrazovanju	18
Zaključci i preporuke	19
Literatura i izvori	20

UVOD

Prema zadnjem izvješću *Statističkog ureda Republike Slovenije* o socijalnoj koheziji, u Sloveniji je 2004. godine 12% stanovništva živjelo ispod granice siromaštva, u usporedbi s prosjekom Europske unije od 16%. Nadalje, Gini koeficijent¹ za Sloveniju iznosio je 23%, što je jedna od najnižih vrijednosti u EU. Niži Gini koeficijent u Europskoj uniji imaju samo Švedska i Danska, što znači da **Slovenija spada u sam vrh Europske unije po ravnopravnoj raspodjeli dohodka**. Navedeni makro indikatori ukazuju kako Slovenija uspješno razvija model socijalno-tržišne ekonomije.

Pojavom ekonomske krize koja je sredinom 2008. godine zahvatila Europu i čitav svijet, europske socijalne države stavljene su pred novi izazov da kroz svoje socijalne programe ublaže njene udarce. Prema *Zajedničkom izvješću o socijalnoj zaštiti i uključenosti* Vijeća Europske unije iz ožujka ove godine, u ovom je trenutku posebno važno ojačati interakciju između mjera za povećanje zaposlenosti i mjera za zaštitu grupa koje su posebno izložene riziku. Zagovarajući mjere za grupe izložene riziku, *Izvješće* posebno ističe siromaštvo među djecom, Rome, migrante te osobe s invaliditetom kao grupe na koje treba usmjeriti socijalne mjere. U kontekstu obrazovnih politika, *Izvješće* ističe važnost predškolskog odgoja koji igra fundamentalnu ulogu kako u ispravljanju socioekonomskih nejednakosti, tako i usklađivanju radnih i obiteljskih obveza. Nadalje, *Izvješće* naglašava važnost osiguranja kvalitete u školama, borbu protiv ranog napuštanja obrazovanja te poboljšanje pristupa obrazovanju za ugrožene skupine (2009.). Može se reći kako navedeno *Izvješće* Vijeća Europske unije definira glavne teme i politike za inkluzivno obrazovanje kako su danas shvaćene u Europskoj uniji. Ovaj će izvještaj pokušati kratko prikazati kako se s navedenim izazovima nosi Slovenija, zemlja koja je stekla nezavisnost 1991. godine i koja je od 2004. godine članica Europske unije.

UČINKOVITOST OBRAZOVNE PONUDE

Predškolski odgoj

U Sloveniji predškolski odgoj obuhvaća obrazovanje i brigu za djecu od kraja porodiljnog dopusta do trenutka kad dijete kreće u obavezno obrazovanje, što je regulirano *Zakonom o ustroju i financiranju obrazovanja* iz 1996. godine, te *Zakonu o vrtićima* iz iste godine. Trenutno u Sloveniji radi ukupno 845 vrtića koji organiziraju rad u 3.878 grupa djece. U školskoj godini 2008/09. vrtiće pohađa ukupno 19,497 djece (Statistički ured RS, 2009.). Prema podacima iz 2007. godine najveći dio djece (98%) je pohađalo puni program, dok je samo 2% pohađalo popodnevni ili neki drugi program smanjenog obujma.

Prema podacima u tablici 1, između 2003. i 2008. godine ukupna stopa uključenosti u predškolski odgoj je bitno porasla, sa 60,6% na 70%. Za usporedbu, 1980. godine je stopa uključenosti djece u predškolsku skrb iznosila 32% (OECD, 2004.a).

¹ Gini koeficijent varira od 0% do 100%: iznos od 0% znači da sve osobe u navedenoj zajednici primaju jednake prihode, dok iznos od 100% znači kako jedna osoba prima sve prihode

Tablica 1: Stopa uključenosti djece u predškolski odgoj, razdoblje od 2003. do 2008. godine

<i>Godina</i>	<i>Stopa uključenosti</i>
2003	60,6
2004	61,4
2005	63,6
2006	64,7
2007	67,2
2008.	70,0

Izvori: Eurydice 2009., Statistički ured RS

Školske godine 2008/09. broj djece upisane u vrtiće u Sloveniji povećan je za 7,5% u odnosu na prošlu godinu i iznosi 70%. U odnosu na ranije godine, posebno je povećan broj djece u dobi do 3 godine starosti, za 18,4% dok je broj djece u dobi od 3 godine na više povećan za 3,5% (Statistički ured RS, 2009.). Europski ciljevi definirani Barcelonskim procesom navode kako bi zemlje članice trebale postići 90% uključenosti djece u dobi od 3 godine do početka škole, te 33% uključenosti djece mlađe od 3 godine. Tablica 2 pokazuje podatke za Sloveniju u školskoj godini 2008/09.

Tablica 2: Stopa uključenosti u predškolski odgoj prema dobi, za školsku godinu 2008/09.

<i>Ukupna stopa</i>	<i>1 god.</i>	<i>2 god.</i>	<i>3 god.</i>	<i>4 god.</i>	<i>5 god.</i>	<i>Prosjek 1-2 god.</i>	<i>Prosjek 3-5 god.</i>
70%	39%	60%	77%	86%	90%	49%	84%

Izvor: Statistički ured Republike Slovenije, *Priopćenje* od 7. svibnja 2009.

Slovenija je postigla drugi od navedena dva cilja Europske unije. Budući postotak uključenosti djece u dobi do tri godine iznosi 49%, dok još mora ostvariti napredak u postizanju prvog cilja budući je uključenost djece u dobi od 3 godine naviše trenutno 84%. Ministarstvo obrazovanja i sporta je 2007. godine objavilo plan prema kojem želi podići taj postotak na 90%. Kako bi se to postiglo, revidiran je zakon i tijekom 2008. godine su usvojene promjene prema kojima su roditelji oslobođeni plaćanja predškolske skrbi za svako sljedeće dijete nakon prvog. Roditelji sada plaćaju od 10 do 80% troškova predškolskog odgoja, ovisno o visini primanja. Nadalje, država planira povećati izdvajanja za predškolski odgoj od 2010. godine na dalje, te razviti sustav javne kontrole nad obiteljima koje čuvaju djecu, budući je ta djelatnost trenutno dijelom sive ekonomije. Ministarstvo obrazovanja i sporta je nedavno pokrenulo nacionalni E-registar, dostupan na internetu, koji sadrži informacije o dostupnim mjestima u predškolskim ustanovama. Navedeni registar bi trebao omogućiti lokalnim i državnim institucijama da prate dostupnost predškolskih programa.

Obavezno obrazovanje

Slijedom reforme započete 1999. godine u Sloveniji je osnovno obrazovanje, koje je ujedno i obavezno, produženo s 8 na 9 godina. Škole su proteklih godina prilagođavale rad kako bi radile prema devetogodišnjem sustavu, te od 2009. godine više nema škola koje provode osmogodišnje obrazovanje. Osnovno obrazovanje je podijeljeno u tri ciklusa, kao što prikazuje tablica 3. Prvi ciklus obuhvaća djecu u dobi od 6 do 8, drugi u dobi 9 do 11 i treći ciklus djecu u dobi od 12 do 14 godina starosti.

Tablica 3 : Struktura obaveznog školovanja u Sloveniji

<i>Struktura</i>	<i>Dob učenika</i>
Prvi ciklus 1-3	6-8
Drugi ciklus 4-6	9-11
Treći ciklus 7-9	12-14

Izvor: Eurydice, 2008.a.

Amandmanima na *Zakon o obveznom školstvu* usvojenim 2006. godine ukinuta je ranije prisutna neobavezna deseta godina. Uspješan završetak obaveznog školovanja omogućuje djeci nastavak školovanja na srednješkolskoj razini. Učenici koji ne uspiju završiti osnovnu školu u 9 godina, imaju pravo ostati u školi još dvije godine. Učenici s posebnim potrebama imaju pravo na 3 dodatne godine, a taj se period u posebnim okolnostima može produžiti na 6 godina prema provizijama *Zakona o osnovnim školama*.

U Sloveniji je **stopa uključenosti u osnovno obrazovanje 100%** (UNICEF, 2009.²), čime Slovenija pripada u grupu razvijenih zemalja i premašuje prosjeke drugih zemalja u regiji jugoistočne Europe. No, s druge strane Slovenija se susreće s problemom negativnog demografskog rasta, pa se tako pad broja rođenih odražava u padu broja djece upisane u osnovnu školu od 11% u periodu od 2000. do 2007. godine (Statistički ured RS, 2009.).

Tablica 4 prikazuje ključne karakteristike slovenskog osnovno-obrazovnog sustava za školsku godinu 2007/08, prema nedavno objavljenim podacima *Statističkog ureda*. Navedenu je školsku godinu u Sloveniji završilo 166.060 učenika. Ako se izuzmu odrasli polazici i analiziraju samo podaci za djecu u osnovnim školama, može se vidjeti kako je samo 0,9% učenika izdvojeno u specijalizirane osnovne škole, dok sva ostala djeca pohađaju redovne škole. Ukoliko se uzme u obzir da je prosječna stopa osoba s posebnim potrebama u općoj populaciji oko 10%, ovakav podatak ukazuje na visok stupanj uključenosti djece s posebnim potrebama u redovne osnovne škole. Nadalje, vezano uz napuštanje osnovne škole bez završenog osnovnog obrazovanja, taj broj u školskoj godini 2007/08. iznosi 303 djece, odnosno izraženo u postotku 1,6%.

² Više informacija dostupno je na http://www.childinfo.org/education_primary.php

Tablica 4: Osnovno obrazovanje u Sloveniji na kraju školske godine 2007/2008.

	Broj učenika	Osobe koje su napustile osnovno obrazovanje	
		Uspješno završili osnovnu školu	Napustili školu
Ukupno	166,060	19,346	303
Redovna osnovna škola	163,002	18,871	274
Osnovna škola s prilagođenim kurikulumom	1,578	231	22
Osnovna škola za odrasle	1,480	244	7

Izvor: Statistički ured RH, *Priopćenje* od 3. travnja, 2009.

Nakon obaveznog obrazovanja

Tablica 5 prikazuje strukturu srednjeg školstva u Sloveniji, iz koje se vidi kako je riječ o relativno složenom sustavu koji omogućuje pohađanje raznovrsnih strukovnih programa u trajanju od jedne do četiri godine, te pohađanje gimnazijskih programa.

Tablica 5: Model srednješkolskog obrazovanja u Sloveniji

<i>Gimnazija</i>	<i>15-18 (4 godine)</i>
Srednje tehničko i strukovno obrazovanje	15-18 (4 godine)
Srednje strukovno obrazovanje	15-17 (3 godine, neki programi 2.5 godine)
Strukovno tehničko obrazovanje	18-19 (nastavak na trogodišnje strukovne programe)
Tečaj za polaganje mature, stjecanje kvalifikacije ISCED 4	1 godina
Stručni tečajevi za stjecanje kvalifikacije ISCED 4	1 godina

Izvor: Eurydice, 2008.a.

Učenici prve dvije grupe škola po završetku školovanja polažu državnu maturu i mogu direktno nastaviti školovanje na terciarnoj razini. Učenici mogu birati između opće mature i strukovne mature. Opća matura se sastoji od 5 dijelova: matematika, materinji jezik, strani jezik i dva izborna predmeta, dok se strukovna matura sastoji od 4 dijela: matematika, materinji ili strani jezik i dva izborna predmeta. Studenti koji su završili trogodišnje programe također polažu završni ispit - *zaključni ispit* –

koji im omogućava pristup tržištu rada ili višem strukovnom obrazovanju. Ukoliko žele pohađati maturu kako bi upisali studij, mogu pohađati tzv. *maturitetni tečaj*.

Srednješkolsko obrazovanje u Sloveniji je besplatno i usmjereno mladima između 15 i 19 godina starosti. Procjenjuje se da su 2007/08 godine **svi učenici koji su završili obavezno obrazovanje nastavili školovanje na srednješkolskoj razini**. Proteklih nekoliko godina raste omjer upisanih u gimnazijske programe, koji je dosegao 41% u školskoj godini 2007/08. Što se tiče omjera završenih srednješkolskih programa, od 21.762 učenika koji su završili srednješkolsko obrazovanje navedene godine, 38% je završilo gimnazije, 29% je položilo strukovnu maturu u četverogodišnjim tehničkim i strukovnim školama, te 20% završilo kraće strukovne programe. Nadalje, početkom tekuće školske godine gotovo 80% srednješkolaca bilo je upisano u četverogodišnje programe koji omogućavaju direktan nastavak školovanja na visokoškolskoj razini (Statistički ured RH, *Priopćenje* od 8. svibnja 2009.). Ovo je bitan podatak iz perspektive postizanja Lisabonskog cilja cjeloživotnog učenja budući da on govori o tome koliki postotak mladih može bez prepreka nastaviti školovanje.

U Sloveniji **postotak mladih od 22 godine sa završenom srednjom školom već nekoliko godina iznosi oko 90%**, čime Slovenija premašuje cilj Europske unije od 85% mladih od 22 godine sa završenom srednjom školom do 2010. godine (Ministarstvo obrazovanja i sporta, 2008). Među populacijom između 25 i 64 godine starosti, u Sloveniji je 89,4% osoba sa završenom srednjom školom, u usporedbi s EU prosjekom od 77,8% (ibid). Za usporedbu, tablica 6 pokazuje promjenu u postotcima populacije između 20 i 24 godine starosti sa završenim srednješkolskim obrazovanjem (ISCED 3) u EU i SAD-u.

Tablica 6: Postotak mladih sa završenom srednjom školom u SAD-u i EU, period 2000. - 2005.g.

Zemlja	2000	2001	2002	2003	2004	2005
EU 25	76,6	76,5	76,7	76,9	77,1	77,5
SAD	85,5	84,8	84,5	85,6	85,9	85,9

Izvor: EURA, 2006.

Od 1995. godine se udio učenika od 90% koji uspješno prolaze razrede u srednjoj školi nije bitnije mijenjao; 2006. godine iznosio je 92,6%. Ponavljanje godine je najučestalije kod učenika strukovnih škola, oko 4,5% u 2005/06 godini, a najrjeđe kod učenika u gimnazijama, ispod 2% (Ministarstvo obrazovanja i sporta, 2007.).

Visoko obrazovanje

Sustav visokog obrazovanja u Sloveniji je podijeljen na stručno i sveučilišno obrazovanje, a za ovaj sektor nadležno je *Ministarstvo visokog obrazovanja, znanosti i tehnologije*³. Programi visokog obrazovanja nude se na javnim i privatnim sveučilištima te samostalnim visokim školama (*samostojni visokoškolski zavodi*). Sveučilišta i fakulteti nude akademske kao i profesionalno usmjerene programe, dok visoke škole nude primarno profesionalno usmjerene programe. Stručno visoko obrazovanje je regulirano *Zakonom o visokom stručnom obrazovanju* iz 2004, koji je uveo nov način organizacije

³ Više informacija dostupno je na <http://www.mvzt.gov.si/index.php?L=1>

stručnih visokih škola. Prema novom sustavu stručne visoke škole dodjeljuju kvalifikacije (ISCED 5B) nakon kojih je moguće nastaviti studije prema diplomi.

Broj institucija koje provode visoko obrazovanje raste. Proteklih godina broj visokih učilišta koja nude stručne programe raste brže od broja sveučilišnih institucija. U periodu 2000 do 2007. godine osnovane su 33 nove institucije. U akademskoj godini 2006/07. 50 visokih škola, od kojih je više od pola privatnih, nudilo je 22 studijska programa. U periodu od 2001. do 2006. godine broj diplomanata sa stručnih visokih škola je porastao 600% (UNESCO, 2008.)

Počevši s akademskom godinom 2005/06 počelo je uvođenje trocikličnog sustava prema Bolonjskom procesu. Trenutno se provode studijski programi i prema starom i prema novom sustavu, no 2008/09 akademska godina je zadnja godina s takvim paralelnim programima, te sustav od 2009/2010 akademske godine u potpunosti prelazi na Bolonsku strukturu. Kriteriji za upis na visoko obrazovanje propisani su zakonom, te se u pojedinim slučajevima razlikuju ovisno o kurikulumu. U institucijama koje imaju veću potražnju nego raspoloživa mjesta za upis, pri upisu se uzimaju u obzir rezultati mature, ocjene iz pojedinih predmeta koji se procjenjuju kao relevantni te ponekad dodatni testovi vještina.

U akademskoj godini 2008/09. studiralo je ukupno 114,391 studenata u Sloveniji, od čega je 98.128, studenata (86%) studiralo na sveučilištima i fakultetima, dok je 16.263 studenata (14,2%) studiralo stručne programe na visokim školama (Statistički ured RS, *Priopćenje* od 28. travnja 2009). Najveći broj studenata studira društvene znanosti. U tekućoj akademskoj godini 2008/09. provodi se 282 studijska programa, od kojih je 55% usklađeno s principima Bolonjskog procesa.

Kao rezultat navedenih mjera za širenjem obrazovne ponude, obrazovna struktura stanovništva u Sloveniji se popravija. Udio populacije dobi 25-64 godine s visokim obrazovanjem je 2006. godine iznosio 21,5%, što je porast od oko 6% u odnosu na 2000. godinu, te takav prosjek dovodi Sloveniju blizu prosjeka EU. Nadalje, prema podacima za akademsku godinu 2008/09., **gotovo polovica mladih u dobi od 19 do 24 godine je uključeno u visoko obrazovanje** (Statistički ured RS, *Priopćenje* od 28. travnja 2009), dok je u EU taj prosjek ispod 30% (Ministarstvo obrazovanja i sporta, 2007.).

Obrazovanje odraslih

U Sloveniji o obrazovanju odraslih skrbi *Andragoški centar Republike Slovenije*⁴, koji od 1991. godine dijeluje kao središnje istraživačko, razvojno i savjetodavno tijelo za obrazovanje odraslih. Slovenija je kao članica Europske unije obavezna provoditi mjere za ispunjenje ciljeva Lisabonske strategije iz 2000. godine, dio koji čini i promicanje cjeloživotnog učenja. Politika cjeloživotnog učenja velikim je dijelom usmjerena na razvoj obrazovanja za odrasle. U sklopu navedenih mjera, Andragoški centar RS je proveo istraživanje krajem 2007. godine kako bi dobio detaljniji uvid u taj dio obrazovnog sustava. Prema rezultatima tog istraživanja, 40% odraslih u dobi od 25 do 64 godina sudjelovali su u obrazovanju, s time da je sudjelovanje mlađe populacije (25-34 godine) oko 50% dok je sudjelovanje populacije u dobi 50 do 64 godina samo 27%. Nadalje, više od dvije trećine sudionika u obrazovnim programima za odrasle imaju visokoškolsku kvalifikaciju, 39% ima završenu srednju školu, dok samo 13% sudionika ima osnovnu školu ili je bez kvalifikacije. Kada se rezultati usporede s 18 zemalja članica koje su provele navedeno istraživanje, Slovenija ima bolje rezultate od europskog prosjeka. Europski prosjek je 35,7% odraslih u dobi 25-64 godine koji sudjeluju u obrazovanju, dok je za Sloveniju taj postotak 40,6%. Najbolje rezultate postižu Švedska, Finska i Norveška, a najlošije Poljska, Grčka i Mađarska.

⁴Više informacija dostupno je na <http://www.acs.si/>

Obrazovni programi za odrasle najčešće se provode u školama – više od polovice srednjih škola (njih 92) ima ustrojene jedinice za obrazovanje odraslih. Nešto manje od četvrtine programa provodi se na pučkim učilištima (njih 33) dok se ostatak programa provodi u specijalističkim institucijama za obrazovanje odraslih (58) koje organiziraju najveći dio neformalnog obrazovanja (Ministarstvo obrazovanja i sporta, 2007, 2008.). Osim toga, odrasli mogu pristupiti općoj ili strukovnoj maturi, te pohađati tečajeve za pripremu mature.

Reforme u obrazovanju

2007. godine u Sloveniji je izmijenjen *Zakon o obveznom obrazovanju*, a izmjene se postepeno implementiraju u sustav u periodu 2008. do 2011. godine. Prema usvojenim izmjenama škole postaju obavezne usvojiti vlastiti prilagođeni pedagoški plan koji specificira opće vrijednosti, obrazovne principe, aktivnosti, nagrade i sankcije i njihovu provedbu, suradnju s roditeljima i ulogu roditelja u postizanju školskih ciljeva. Osim toga, škole stječu administrativno pravo isključenja učenika (u iznimnim okolnostima) i prebacivanje učenika u druge škole čak i bez pristanka roditelja. Škole postaju slobodne samostalno organizirati vlastiti raspored, te su obavezne organizirati dodatne programe iz slovenskog jezika za djecu imigranata. Nadalje, od 2009. školske godine učenje drugog stranog jezika postaje obavezno za sve učenike od navršanih 12 godina starosti. Školski odbori imaju punu autonomiju u imenovanju i razrješivanju ravnatelja, za što više nije potrebna suglasnost nadležnog Ministarstva.

2006. godine je inicirana reforma gimnazijskih programa koja je također usmjerena na povećanje autonomije nastavnika i jačanje odgovornosti kod učenika, te koja zamjenjuje raniju usmjerenost na obrazovne standarde s usmjerenošću na poželjne rezultate i ishode. Slijedom toga, više prostora je posvećeno individualizaciji procesa učenja, te se miče fokus sa sadržaja poučavanje na razvijanje strategija učenja i primjene naučenog u raznim situacijama. Na kraju, formirana je i radna grupa koja analizira moguće izmjene u sustavu državne mature koja se trenutno koristi za predviđanje uspjeha u studiju. Problem koji se razmatra jest treba li izmijeniti ulogu mature i ponovno vratiti odvojene ispite za upise na studije.

U strukovnom obrazovanju je također provedeno nekoliko reformi koje su se odnosile na fleksibilniju organizaciju i modularizaciju programa, te uvođenje novog mehanizma financiranja škola koji im pruža veću autonomiju. Osim toga, postepeno se uvode Europass⁵, ECVET i Europski kvalifikacijski okvir⁶. Revizije kurikulumata strukovnih škola su završene 2008. godine i oni su implementirani u školskoj godini 2008/09.

U visokom obrazovanju najnovije reforme se odnose na sustav financiranja, u kojem su unešene izmjene tijekom ove akademske godine 2008/09. Prema novom modelu, sustav visokog obrazovanja se dijeli na šest grana koje se financiraju prema specifičnim kriterijima. Sveučilišta su potpuno autonomna u raspoređivanju sredstava koja su im alocirana iz proračuna. Izmjenama je također zahvaćena institucija Vijeća visokog obrazovanja, koja sad ima veće ovlasti, kao i snažniju administrativnu podršku. U lipnju 2008. godine odlukom parlamenta osnovana je *Evro-sredozemska Univerza* (EMUNI), s ciljem da se razvije u međunarodnu istraživačku instituciju unutar Euro-mediteranskog partnerstva.

⁵ Europass je inicijativa Europske unije za stvaranjem prepoznatljivog dokumenta o kvalifikacijama i vještinama. Više informacija nalazi se na <http://europass.cedefop.europa.eu/europass/home/vernnav/Europass+Documents/Europass+CV.csp>

⁶ ECVET i Europski kvalifikacijski okvir su inicijative Europske komisije i zemalja članica za stvaranje mehanizma prijenosa obrazovnih kredita i prepoznatljivih kvalifikacija diljem EU. Više informacija dostupno je na http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc44_en.htm

JEDNAKOST ŠANSI U OBRAZOVANJU

Ovo poglavlje donosi ciljeve i mjere koje Slovenija provodi u svrhu veće uključenosti ranjivih skupina u obrazovni sustav.

PRISTUP OBRAZOVANJU

Nacionalni ciljevi za djecu i mlade izložene riziku izneseni su u vladinom *Programu za djecu i mlade 2006 – 2016*, čija je provedba u nadležnosti Ministarstva rada, obitelji i socijalne skrbi. Navedeni program navodi opće ciljeve za zaštitu djece i mladih do 19 godina starosti, te strategije za njihovu primjenu. Izrađena je lista indikatora za praćenje poboljšanja zaštite prava djece i mladih, te osnovan *Observatorij za program dječjih prava*. (Ministarstvo obrazovanja i sporta, 2007.). Prava romske djece posebno su regulirana *Strategijom obrazovanja i usavršavanja Roma u Sloveniji* iz 2004. godine, a dodatne provizije vezane za osiguranje jednakih šansi u obrazovanju proizlaze iz *Zajedničkog memoranduma o socijalnoj uključenosti* iz 2003. godine kojim se država obvezala smanjiti prisutnost siromaštva i socijalne isključenosti.

Sudeći prema službenim dokumentima i propisima, sljedeće grupe mogu se u Sloveniji smatrati izloženima riziku isključenosti: djeca s posebnim potrebama, djeca pripadnici nacionalnih manjina, te romska djeca. Njima se još mogu pridodati djeca socijalno ugroženih grupa, žrtve nasilja, djeca bez roditeljske skrbi, djeca s problemima u ponašanju te otnedavno i djeca imigranata. Prava djece imigranata tema su nedavno donesene *Nacionalne strategije za inkluziju djece i mladih imigranata u obrazovanje* (2007.).

Obrazovanje manjina

Prema podacima *Minority Rights Group International* (MRGI), u Sloveniji su najzastupljenije nacionalne manjine Srbi, Hrvati, Bošnjaci, Muslimani, Bosanci, Mađari, Albanci i Romi. Usprkos tome, model 'pune zaštite' nacionalnih manjina na snazi je samo za takozvane povijesne nacionalne manjine – talijansku i mađarsku, koji se temelji na oko 80 propisa i ustavnih odredbi (cf. članak 11, članak 64 Ustava Republike Slovenije). Zaštita Roma temelji se na 'selektivnom proširenju propisa', gdje je najvažniji članak 65. Ustava prema kojem Romi imaju poseban status i prava. Takozvane moderne manjine, što se odnosi najvećim dijelom na imigrante iz zemalja bivše Jugoslavije, te njemačku manjinu, imaju osigurano pravo na zaštitu nacionalnog identiteta prema tzv. rudimentarnom modelu, koji je definiran člancima 61. i 62. Ustava (Ministarstvo obrazovanja i sporta, 2007.).

Drugim riječima, iako su etničke grupe s prostora bivše Jugoslavije najveće grupe manjina u Sloveniji, nemaju status manjina već ekonomskih migranata. Nepriznavanje statusa manjina navedenim grupama znači da nemaju zakonske provizije za prava na korištenje vlastitog jezika, kulture i obrazovanja (MRGI, 2009.). Prema izvješću slovenskog ureda Pravobranitelja za ljudska prava, slovenska vlada ignorira opetovane peticije bosanske i njemačke etničke zajednice za priznavanjem statusa manjine (2007.). Ured Pravobranitelja apelira na rješavanje statusa navedenih manjina. Nakon što je Ustavni sud Slovenije 1999. godine i ponovno 2003. godine proglasio nezakonitim brisanje iz registra više od 18.000⁷ trajnih naseljenika i naložio institucijama da retroaktivno dodijele navedenim osobama status useljenika, većina je tih osoba stekla useljenička prava. No, ostaje činjenica da je tijekom godina bez pravnog statusa tim osobama narušeno pravo na

⁷ Amnesty International organizacija u Sloveniji navodi brojku od 25,671 *izbrisanih*. Više informacija dostupno je na <http://www.amnesty.si/sl/ocp/pod-delov/clovekove-pravice-v-Sloveniji>

mirovine, te druga socijalna i ekonomska prava. (MRGI⁸, 2006.). Osim toga, u Sloveniji se povremeno pojavljuju negativne političke kampanje usmjerene protiv *izbrisanih*, koji još uvijek vode kampanje za svoja građanska prava (Amnesty International Slovenije, *Priopćenje* od 25. veljače 2009.).

Vežano uz obrazovanje pripadnika navedenih grupa, u službenim izvješćima nema puno informacija upravo iz razloga što navedene grupe nemaju status manjina. Prema MRGI, postoje škole koje poučavaju na srpskom, hrvatskom i makedonskom, a slovenska vlada poduzima korake u smjeru razvoja kurikuluma povijesti i kultura za navedene grupe (MRGI, 2009.⁹).

Obrazovanje Roma

Kao i u mnogim drugim zemljama, i u Sloveniji su mnoga romska djeca sudjelovala u obrazovanju samo na osnovnoškolskoj razini, te se dio njih poučavao u zasebnim razredima ili grupama koje često pružaju substandardni nivo obrazovanja. Grupa *Amnesty International* u Sloveniji izdvaja de-segregaciju romske djece u obrazovanju kao jedno od glavnih prioriteta svog rada. Od početka implementacije *Strategije za obrazovanje Roma* 2004. godine više ne postoje izdvojeni razredi za romske učenike. Svake godine *Ministarstvo obrazovanja i športa* zajedno s predstavnicima romske zajednice priprema akcijski plan kako bi se uspješno implementirala navedena strategija. Tijekom 2005. godine izrađen je kurikulum romske kulture, a do 2008. godine je uz pomoć sredstava *Europskog socijalnog fonda* izrađen romski rječnik, gramatika te udžbenik za romski jezik. Vlada također financira romske pomagače u nastavi u vrtićima i školama.

Posebne mjere su razvijene za prijelaz romske djece iz predškolske skrbi u obavezno obrazovanje. U vrtićima se provode programi suradnje s roditeljima i obiteljima romske djece, po potrebi je individualiziran kurikulum te se provode međukulturni obrazovni projekti. U osnovnim školama su uvedeni romski pomagači u nastavi s ciljem pomaganja djeci da se upoznaju sa slovenskim jezikom i općenito da služe kao most između škole i romske zajednice. Također su uvedene mjere izborne nastave na romskom jeziku, pomoć pri učenju, fleksibilan pristup u nastavi te kontinuirano profesionalno usavršavanje nastavnika koji podučavaju romsku djecu u svojim razredima. (Eurydice, 2009.). No, ured slovenskog Pravobranitelja za ljudska prava upozorava kako se mjere za prikladno obrazovanje romske djece provode presporo. Izvješće posebno izdvaja problem nedostupnosti vrtića u mjestima gdje žive Romi, te nedostatak adekvatno profesionalno osposobljenih romskih pomagača (2007.).

Obrazovanje za djecu s posebnim potrebama

Slijedom izmjena zakona 2000. godine, u Sloveniji se obrazovanje djece s posebnim potrebama organizira prema principu uključivosti. Obrazovanje djece s posebnim potrebama je organizirano kroz više mjera za povećanje uključenosti, što znači da postoje različiti programi kako u općem obrazovnom sustavu tako i u specijaliziranim obrazovnim institucijama. Vladin *Savjetodavni odbor za obrazovanje djece s posebnim potrebama* koordinira profesionalne i administrativne aktivnosti temeljem kojih se pojedino dijete smješta u prikladno obrazovno okruženje. Pri odlučivanju o tome hoće li se neko dijete smjestiti u redovnu školu ili u neku specijaliziranu ustanovu, Odbor prati princip 'smještanja u okoliš najprikladniji za razvoj'. Mjere na snazi u općim školama sastoje se od podrške u nastavi i prilagođenih nastavnih programa. Prilagođeni programi znače prilagodbu kurikuluma tako da se neki predmeti izostavljaju, te prilagodbu zahtjevnosti u ispunjenju obrazovnih ciljeva. Osim toga, u predškolskim ustanovama i osnovnim školama postoje i odvojeni razredi za djecu

⁸ *State of the World's Minorities 2006 – Slovenia*. Više informacija dostupno je na: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48abdd8e5a.html>

⁹ Više informacija dostupno je na <http://www.minorityrights.org/5168/slovenia/slovenia-overview.html>

s posebnim potrebama. Posebne obrazovne ustanove pružaju obrazovanje za učenike sa srednjim i teškim mentalnim oštećenjima.

Ukupno gledano, **princip inkluzivnosti je dominantan način obrazovanja djece s posebnim potrebama**. U predškolskoj skrbi je 2008/09.godine bilo ukupno 796 djece s posebnim potrebama, od čega je 69% djece bilo upisano u redovite grupe, a 31% bilo u posebnim grupama s prilagođenim programom. Ukupno su vrtići provodili 51 grupu s prilagođenim programom, u kojoj je prosječno bilo 5 djece, u omjeru 2-3 djeteta na jednog odgajatelja (Statistički ured RS, 2009.). Vezano uz obrazovanje u osnovnim školama, Tablica 4 na stranici 3 ovog izvješća prikazuje podatke prema kojima je vidljivo kako je 0,9% učenika izdvojeno u specijalizirane osnovne škole, dok sva ostala djeca pohađaju redovne škole. Ukoliko se uzme u obzir da je prosječna stopa osoba s posebnim potrebama u općoj populaciji oko 10%, ovakav podatak ukazuje na visok stupanj uključenosti djece s posebnim potrebama u redovne osnovne škole. Prema izvješću slovenske vlade, takvi su rezultati posljedica povećanog ulaganja u uključivanje djece s posebnim potrebama u sustav redovnog obrazovanja. U periodu od 2004. godine broj djece uključene u sustav redovnog obrazovanja se utrostručio (Ministarstvo obrazovanja i sporta, 2007.).

Prema slovenskom Pravobranitelju za ljudska prava, najučestaliji problemi u obrazovanju djece s posebnim potrebama odnose se na potrebu da se sistematičnije i obuhvatnije odnosi prema njihovom obrazovanju. Neke od mjera koje izdvaja su pedagoški umjesto medicinskog pristupa djeci s oštećenjima sluha i vida, razvijanje dodatne profesionalne pomoći, financiranje nabavke dodatne opreme, izrada udžbenika, obrazovanje profesionalnog osoblja te omogućavanje gdje je to potrebno dodatnog nastavnika ili pomagača za djecu, te prevoditelje na znakovni jezik (2007).

Djeca migranata

Slovenija se tek odnedavno suočava sa živahnijom migracijom. Prema *Nacionalnoj strategiji za inkluziju djece i mladih imigranata u obrazovanje* (2007), glavne predviđene mjere za povećanje uključenosti migranata i djece migranata su pripremanje nastavnih sadržaja, kurikulumu i udžbenika za poučavanje slovenskog kao stranog jezika, uvođenje individualnih programa za rad s djecom migranata, programi suradnje s roditeljima te uključivanje jezika i kultura migranata u školske kurikulume. Provedba navedenih mjera se sufinancira sredstvima iz Europskog socijalnog fonda.

Na kraju, bitno je istaknuti kako modeli inkluzije u redovni obrazovni sustav djece s posebnim potrebama, romske i druge manjinske djece te djece imigranata postavljaju dodatne zahtjeve pred učitelje i nastavnike. Prema istraživanju provedenom od strane Zavoda za školstvo Republike Slovenije učitelji smatraju da nemaju dostatne vještine za rad s diverzificiranim grupama djece, iako su provedne mjere podrške od specijalista za rad s djecom, smanjene razredne grupe i uvedeni programi edukacije za učitelje (Eurydice, 2008.b).

OSIGURANJE KVALITETE OBRAZOVANJA, NACIONALNI KURIKULUM I AUTONOMIJA OBRAZOVNIH USTANOVA

U europskim zemljama više ne postoje sasvim centralizirani sustavi školskih kurikulumu, koji su najvećim dijelom zamijenjeni kurikulumima u kojim škole i nastavnici igraju značajne uloge. Tri su glavna modela prisutna u Europi. Prema prvom modelu koji je zastupljen u nekim nordijskim i srednjeeuropskom zemljama, nadležna državna institucija uspostavlja opći okvir i smjernice kurikulumu i nastavnih sadržaja koji zatim popunjavaju lokalne nadležne ustanove i nastavnici. Prema drugome modelu, koji je zastupljen primjerice u Nizozemskoj i Švedskoj, središnja država postavlja ciljeve za svaku obrazovnu razinu, dok je školama ostavljeno dosta prostora u formiranju kurikulumu. Prema trećem modelu, kurikulumu koje sastavljaju središnje državne institucije supostoje s kurikulumima koje

sastavljaju lokalne zajednice. No, što se tiče minimalnog obveznog kurikuluma, on je zadan u većini zemalja od strane središnje nadležne državne institucije, što je slučaj i u Sloveniji.

Slijedom reformi iz 1996. godine, **opći okvir za obavezni kurikulum se u Sloveniji određuje na državnom nivou**. Takav model načelno osigurava da ne postoje bitne prepreke u slučaju promjene škole. U Sloveniji nastavnici imaju slobodu izabrati udžbenike, koji predstavljaju detaljnije razrađeni predmetni kurikulum, prema ponuđenoj listi koja je unaprijed određena. Takva je situacija i u Estoniji, Latviji, Litvi, Poljskoj te Hrvatskoj. Uz to, slovenski su nastavnici slobodni uključiti dodatne materijale u nastavu, no istraživanja pokazuju kako se u praksi nastavnici ne odmiču od sadržaja koji je u udžbenicima već detaljno razrađen. Iako nisu u mogućnosti često utjecati na sadržaj i ciljeve poučavanja, slovenski nastavnici imaju slobodu pri planiranju nastavnih aktivnosti na godišnjoj osnovi, gdje često nastavnici jednog predmeta zajedno rade plan kojim alociraju specifične teme i aktivnosti kroz nastavne jedinice. Nadalje, potpuno su autonomni u području interne evaluacije odnosno ocijenjivanja, što je slučaj također i u zemljama poput Finske, Danske, Italije, Austrije te Mađarske i drugih. Na kraju obaveznog školovanja učenici polažu ispit čiji sadržaj određuju vanjske institucije.

Vezano uz obrazovanje nastavnog osoblja, u Sloveniji su obrazovni programi neobavezni za nastavnike, no jasno su vezani za napredovanje i povećanje plaće, što stvara poticaj nastavnicima da se u takve programe uključe. Zakon osigurava nastavnicima nekoliko plaćenih dana za profesionalno usavršavanje godišnje, a programi u organizaciji službenih državnih i lokalnih institucija su za nastavnike besplatni ili gotovo potpuno besplatni. Nadalje, nastavnici 'mentori' primaju naknadu za rad s novim zaposlenicima. (Eurydice, 2008b).

FINANCIRANJE OBRAZOVNOG SUSTAVA

Obrazovni sustav u Sloveniji je primarno financiran iz javnih sredstava. Privatne obrazovne institucije također ostvaraju pravo na značajnu financijsku potporu države.

Prema podacima prikazanim u tablici 7, **u usporedbi s prosjekom OECD zemalja i zemalja EU Slovenija iznadprosječno ulaže u obrazovanje**. Tablica prikazuje izdvajanja prema razini obrazovanja izražena kao postotak BDP-a za godinu 2005, iz čega se vidi da Slovenija osim što ukupno više ulaže od prosjeka ove dvije grupe zemalja, primjetno više ulaže u obrazovne institucije osnovnog i srednjeg školstva.

Tablica 7: Izdvajanja za obrazovanje izražena kao postotak BDP-a, prema razini obrazovanja, 2005.g.

	<i>Predškolski odgoj</i>	<i>Osnovno i srednje školstvo</i>	<i>Visoko obrazovanje</i>	<i>Ukupno</i>
OECD prosjek	0.4	3.8	1.5	5.8
EU prosjek	0.5	3.6	1.3	5.5
Slovenija	0.6	4.3	1.3	6.2

*tablica pokazuje ukupna ulaganja iz privatnih i javnih izvora

Izvor: OECD, Education at a Glance, 2008.

Nadalje, tablica 8 prikazuje omjer privatnih i javnih ulaganja u obrazovanje u Sloveniji, i dalje u usporedbi s prosjekom OECD i EU zemalja. Dok je omjer u korist privatnih izvora financiranja obrazovanja u Sloveniji nešto niži od OECD prosjeka i iznosi 13,2%, s druge strane taj omjer je povoljniji od prosječnog udjela privatnih ulaganja u EU zemljama koji iznosi tek 9.5%.

Tablica 8: Udio privatnih i javnih izdvajanja, ukupno za sve razine obrazovanja, 2008.g.

	<i>Javno izdvajanje</i>	<i>Privatno izdvajanje</i>
OECD prosjek	85.5	14.5
EU prosjek	90.5	9.5
Slovenija	86.8	13.2

Izvor: OECD, Education at a Glance, 2008.

Zakon o predškolskom odgoju omogućava osnivanje privatnih institucija predškolskog odgoja kako bi se roditeljima omogućio izbor metoda rada i obrazovnih sadržaja za njihovu djecu (OECD, 2004.). No, tablica 9 pokazuje kako se predškolski odgoj u Sloveniji i dalje najvećim dijelom provodi u javnim predškolskim ustanovama koje čine 97% sustava predškolske skrbi, dok je tek 2,2% djece u privatnim predškolskim ustanovama. Za usporedbu, u Hrvatskoj je u javnim vrtićima smješteno 87,03%, a u privatnim 12,97% djece.

Tablica 9: Broj vrtića i upisane djece, prema upravljačkoj strukturi, školske godine 2008/09.

	<i>Broj vrtića</i>	<i>Broj djece</i>
Ukupno	845	65,966
Javni vrtići	821 (97,2%)	64,497 (97,8%)
Privatni vrtići	24 (2,8%)	1,469 (2.2%)

Izvor: Statistički ured RS, *Priopćenje* od 7. svibnja 2009.

Osim toga, financijska participacija roditelja u troškovima programa predškolske skrbi za djecu određuje se prema imovinskom stanju obitelji, u rasponu od 10% do 80% ukupnog troška. U 2000. godini su roditelji prosječno snosili oko 33% troška, a lokalna uprava oko 67%. Osobe koje primaju socijalnu pomoć oslobođene su plaćanja vrtića. Na kraju, svi vrtići su obavezni slijediti principe i upute nacionalnog kurikuluma za predškolske institucije iz 1999. godine. Uzmu li se svi ovi faktori u obzir, može se zaključiti kako sustav financiranja predškolske skrbi pokušava ukloniti prepreke za pojedine ranjive skupine.

Tablica 10 pokazuje kako je situacija u osnovnim školama slična, odnosno kako je udio javnog financiranja još izraženiji: javno financirane škole čine 99,7% sustava, dok samo 0,2% djece pohađa privatne osnovne škole. Privatne škole koje mogu osnivati privatne osobe dobivaju pomoć od države u iznosu 85% do 100% (Eurydice, 2008.).

Tablica 10: Škole i broj djece, prema upravljačkoj strukturi, školske godine 2008/09.

	<i>Broj škola</i>	<i>Broj djece</i>
Ukupno	848	163,457
Javne osnovne škole	846 (99,7%)	163,062 (99,8%)
Privatne osnovne škole	3 (0,3%)	395 (0,2%)

Izvor: Statistički ured RS, *Priopćenje* od 3. travnja 2009.

Za polaznike osnovnih škola lokalna uprava snosi troškove prijevoza za svako dijete koje živi više od 4km udaljeno od škole. Ministarstvo obrazovanja i sporta pokriva troškove prehrane za socijalno ugrožene učenike i studente, a o uključivanju pojedinih učenika u program odlučuju školske službe na temelju imovinskog stanja roditelja, podataka o nezaposlenosti, problema ili bolesti u obitelji. 2001. godine je 22,8% od ukupnog broja učenika i studenata primalo subvencioniranu prehranu.

Zakonskim izmjenama iz 2005. i 2006. godine promijenjen je model financiranja srednjih škola, kada je postepeno uvedeno formiranje programskih troškova prema broju učenika. Prema novom modelu financiranja škole imaju veću autonomiju u alokaciji sredstava, no vezane su stalnim procesom samoevaluacije (Ministarstvo obrazovanja i sporta, 2007).

Prema zakonskim izmjenama donesenim tijekom tekuće akademske godine 2008/09, sustav visokog obrazovanja se financira prema novom modelu. Dijeli se na šest grana koje se financiraju prema specifičnim kriterijima, a sveučilišta su potpuno autonomna u raspoređivanju sredstava koja su im alocirana iz proračuna. U pogledu izdvajanja za visoko obrazovanje, Slovenija izdvaja za visoko obrazovanje više od drugih zemalja u regiji, kao što pokazuju podaci u tablici 11.

Tablica 11: Izdvajanja za visoko obrazovanje, izraženo kao postotak BDP-a

<i>Hrvatska</i>	0,72%
Makedonija	1,10%
Srbija	0,90%
Slovenija	1,26%

Izvor: Vukasovic, M., 2009.

Na kraju, vezano uz sustav stipendiranja u Sloveniji, podaci pokazuju kako ukupno udio učenika i studenata koji primaju stipendije pada - 2007. godine pao je za 0,68% u odnosu na prethodnu godinu. No, ukupno oko četvrtine svih učenika i studenata primalo je stipendiju u 2007. godini (Statistički ured RS, *Priopćenje* od 19. kolovoza 2008.), što je relativno visok udio. Prosječna stipendija iznosi €169.

DRUGA ŠANSA ZA OBRAZOVANJE

Nezavršavanje obrazovnih programa odnosno prekidanje školovanja jedan je od ključnih faktora u reprodukciji nejednakosti, a osim toga dovodi i do prepreka u integriranju u tržište rada. Bez adekvatnih vještina sve je teže ući na tržište rada, a raste i vjerojatnost dugotrajne nezaposlenosti ili zadržavanja u niže plaćenim poslovima.

2007. godine 14,8% mladih u dobi od 18 do 24 godine u Europskoj uniji je posjedovalo samo niže srednješkolsko obrazovanje te nije sudjelovalo ni u kakvom programu obrazovanja ili usavršavanja. Ta se grupa mladih kvalificira kao osobe koje su rano napustile školovanje. Unutar EU postotak osoba koje rano napuštaju školovanje najviši je u Španjolskoj, Portugalu i Malti, a najniži među ostalima i u Češkoj, Poljskoj i Sloveniji (Europska komisija, 2008). Prema izvješću Europske komisije o provedbi *Radnog plana za obrazovanje i usavršavanje 2010*, **Slovenija pripada grupi zemalja s najnižim postotkom ranog napuštanja školovanja** (Ministarstvo obrazovanja i sporta, 2008.).

Bez obzira na komparativno dobre rezultate, Slovenija ulaže napore u smanjivanju ove negativne pojave. U Sloveniji je provedena studija o razlozima ispadanja učenika iz redovnog srednješkolskog obrazovanja, koja je pokazala da više dječaka nego djevojčica napušta škole (Ministarstvo obrazovanja i sporta, 2007.). Najranjivija populacija prema navedenoj studiji su mladi u srednjim strukovnim školama. Prema podacima iz 2004. godine, 13% učenika napušta srednju školu, i to oko polovice tijekom prve godine, te daljnjih 30% u drugoj godini srednje škole (UNDP 2004). Među onima obuhvaćenim istraživanjem, najveći dio je onih koji su prvi puta ispali iz obrazovanja, dok 20% čine mladi koji su već drugi put ispali iz sustava.

Među najčešćim razlozima za rano napuštanje škole učenici navode pad godine odnosno loše ocjene, zatim nedolazak na nastavu i nedovoljno učenje. Trećina onih koji su rano napustili školovanje u godini 2005/06. naglasili su da ih nitko nije učio kako učiti. Učenici koji imaju poteškoće s učenjem ili poteškoće neke druge prirode najčešće se obraćaju prijateljima i vršnjacima, a manje nastavnicima s čijim predmetom imaju teškoće. Više od trećine učenika nema jasan obrazovni cilj u trenutku kad napuste obrazovanje. Tragom rezultata ove studije, Ministarstvo obrazovanja i sporta je počelo sistematski ohrabrivati savjetničke i mentorske uloge nastavnika. Osim toga, kako bi se reducirala pojava ranog napuštanja škole, provode se dva projekta. Prvi sadrži mjere za prevenciju ranog napuštanja škole u kojem sudjeluje 20 strukovnih škola. Kroz drugi projekt uspostavlja se mreža centara za savjetovanje mladih koji su napustili obrazovanje, čime je do 2008. godine obuhvaćeno 11.771 osoba. Nadalje, s ciljem unaprjeđenja opće razine obrazovanja, država je financirala obrazovne programe za osobe 25-64 godine starosti, čime je obuhvaćeno 6.411 pojedinaca.

Na kraju, bitno je naglasiti kako su prijelazi između različitih strukovnih programa, kao i između škola, rijetki, što znači da sustav bez obzira na svoju fleksibilnost dovoljno ne doprinosi boljoj efikasnosti sustava kako bi postigao cilj da svaka mlada osoba završi školovanje stjecanjem neke kvalifikacije (Vlada Republike Slovenije, 2007.b).

OBRAZOVANJE I TRŽIŠTE RADA

U zemljama Europske unije nezaposleni su izloženi značajno većem riziku siromaštva od ostatka populacije. U Europskoj je uniji 2006. godine 41% nezaposlenih živjelo ispod granice siromaštva. Nezaposlenost je jedan od glavnih uzroka siromaštva, a isto tako i socijalne isključenosti (Europska komisija, 2008.). Prema tome, u sklopu politika za povećanje socijalne uključenosti, europske države razvijaju i usvajaju mjere za bolju koordinaciju između obrazovnih sustava i tržišta rada kao i za aktivaciju radno neaktivnog stanovništva kroz programe usavršavanja, obrazovanja i stjecanja kvalifikacija.

Neki od ključnih indikatora socijalne isključenosti su siromaštvo mladih, postotak mladih koji rano napuštaju obrazovanje, te stopa nezaposlenosti mladih. Kao što se može vidjeti iz tablice 12, Slovenija stoji bolje od prosjeka zemalja Europske unije prema sva tri navedena indikatora. Bitno **bolje rezultate Slovenija ostvaruje na području izbjegavanja pojave siromaštva kod mladih**, s rizikom od 9% u odnosu na europski prosjek od 20%, te u području ranog napuštanja obrazovanja.

Tablica 12: Indikatori socijalne uključenosti, usporedba EU i Slovenije

	<i>Rizik siromaštva za osobe 18-24 godine starosti (2006)</i>	<i>Osobe koje rano napuštaju obrazovanje (2007)</i>	<i>Stopa nezaposlenosti mladih (2007)</i>
EU prosjek	20	15.2	15.4
Slovenija	9	5.2	10.1

Izvor: Europska komisija, izvješće o socijalnoj uključenosti, 2008., p.42

Kao što je ranije navedeno, u srednješkolskom strukovnom obrazovanju u Sloveniji je provedeno nekoliko reformi koje su se odnosile na fleksibilniju organizaciju i modularizaciju programa, a koje bi trebale pospješiti prelazak mladih iz strukovnog obrazovanja na tržište rada. Reforme se provode u sklopu preporuka Europske unije, a odnose se na uvođenje Europassa, ECVET-a i Europskog kvalifikacijskog okvira. Revizije kurikuluma strukovnih škola su završene 2008. godine i oni su implementirani u školskoj godini 2008/09.

Slovenija je kao članica Europske unije obavezna provoditi mjere za ispunjenje ciljeva Lisabonske strategije iz 2000. godine, dio koje čini i promicanje cjeloživotnog učenja. Politika cjeloživotnog učenja velikim je dijelom usmjerena na aktivaciju nezaposlenih i drugih radno neaktivnih grupa kroz obrazovanje. Kao što je spomenuto ranije u izvješću, *Andragoški centar RS* je proveo istraživanje krajem 2007. godine kako bi dobio uvid u korisnike obrazovnih programa u svrhu zapošljavanja. Prema rezultatima tog istraživanja, manje od 20% osoba je pohađalo programe zbog zahtjeva radnog mjesta, a samo 40% poslodavaca je bilo spremno platiti troškove usavršavanja. Činjenica kako je više od 80% usavršavanja bilo u potpunosti ili najvećim dijelom izvan radnog vremena ukazuje na to kako poslodavci nisu skloni da se radno vrijeme izdvaja za obrazovanje. Među nezaposlenima je interes za usavršavanjem puno niži nego među zaposlenima – oko 25% nezaposlenih je sudjelovalo u nekom obrazovnom programu. Drugim riječima, najveći dio od oko 75% odraslih koji pohađa neki program obrazovanja su zaposleni. Nadalje, najčešće prepreke koje ispitanici navode kao razloge za nepohađanje obrazovnih programa su da takvi programi kolidiraju s obavezama na poslu ili da su preskupi. Među nezaposlenima koji ne sudjeluju u obrazovnim programima 38% navodi zdravstvene razloge i svoju dob kao razloge.

Ministarstvo rada, obitelji i socijalne skrbi te Ministarstvo obrazovanja i sporta zaduženi su za program obrazovanja nezaposlenih. Program se razrađuje svake godine u suradnji sa socijalnim partnerima, prema kojem nezaposlene osobe dobivaju priliku pohađati nastavu. Od 1998. godine kada je program započet, do 2005. godine ukupno je 28.176 osoba sudjelovalo u programima osposobljavanja. Više od 80% svih sudionika pohađali su programe srednjih strukovnih škola, a njih 3,6% prekinulo je navedene programe školovanja prije završetka (Ministarstvo obrazovanja i sporta, 2007.).

Ukupno su podaci o obrazovanju i stjecanju kvalifikacija u Sloveniji dobri. U školskoj godini 2007/08. je 48,2% stanovnika starosti 19 do 23 godine pohađalo stručne ili sveučilišne programe u visokom obrazovanju, sa stopom ispadanja 2007. godine od samo 4,3%. Nadalje, 41% primatelja

socijalne pomoći je pohađalo neki oblik obrazovanja, što govori o mjerama za aktiviranje ranjive populacije kroz obrazovanje za tržište rada (Vijeće Europske unije, 2009).

OBRAZOVANJE I SPOJIVOST OBITELJI I POSLA

Jedna od najsnažnijih mjera za usklađivanje poslovnog i obiteljskog života koju države imaju na raspolaganju jest osiguravanje javnog i dostupnog sustava predškolske skrbi. Osim toga, obrazovanje u predškolskoj dobi igra posebno važnu ulogu u promicanju socijalne inkluzije. Razni socioekonomski faktori mogu negativno utjecati na psihološki razvoj djece i njihove šanse za uspjeh u školi, među kojima su siromaštvo, pripadnost deprivilegiranoj društvenoj skupini, funkcionalna nepismenost, nisko obrazovno postignuće roditelja, te vjerske tradicije povezane s običajima gdje se ne cijeni pismenost. Iako niski prihodi ili status manjine sami ne mogu biti odlučujući faktor u razvoju djece, kombinacija nepovoljnih faktora može imati bitne negativne posljedice za razvoj djece (Eurydice, 2009). Prema tome, predškolski odgoj može bitno utjecati na borbu protiv obrazovnih nejednakosti, što je prepoznato i u obrazovnim politikama Europske unije. Tako Europska komisija u *Priopćenju* iz rujna 2006. eksplicitno navodi kako je predškolski odgoj 'efektivan način da se postavi osnova za daljnje obrazovanje, smanji ispadanje iz obrazovanja, poveća jednakost ishoda i općenito poveća razina vještina' (COM 2006: 481).

Kao što je pokazano u prvom dijelu ovog izvješća, u Sloveniji je stopa uključenosti djece u dobi do tri godine 49%, a uključenost djece u dobi od 3 godine navise 84%. Ministarstvo obrazovanja i sporta je 2007. godine objavilo plan prema kojem želi podići taj postotak na 90%. Kako bi se to postiglo, revidiran je zakon i tijekom 2008. godine su usvojene promjene prema kojima su roditelji oslobođeni plaćanja predškolske skrbi za svako sljedeće dijete nakon prvog. Roditelji sada plaćaju od 10 do 80% troškova predškolskog odgoja, ovisno o visini primanja, što unosi socijalnu komponentu u sustav koji je namjenjen kvalitetnijem usklađivanju poslovnog i obiteljskog života.

Drugi važan set mjera u obrazovnom sustavu za usklađivanje poslovnog i obiteljskog života odnosi se na usluge produženog ili cjelodnevnog boravka u školi, te druge školske aktivnosti namjenjene skrbi za djecu tijekom radnog vremena roditelja. U Sloveniji većina zaposlenih radi prema europskom radnom vremenu, što znači da s poslovnim obavezama završavaju oko 5 sati poslijepodne. U takvoj situaciji mogućnosti za upis djece u neke od navedenih školskih programa su iznimno važne. Prema podacima Statističkog ureda RS, zadnjih se deset godina u Sloveniji gotovo utrostručio broj djece u produženom boravku. Dok je 1997. godine 22% djece polaznika prvog do petog razreda osnovne pohađalo produženi boravak, 2007. taj je udio iznosio 64,8% (Statistički ured RS, *Priopćenje* od 3. listopada 2008.). Tijekom navedene 2007. godine oko 2.000 nastavnika brinulo je za djecu u produženom boravku. Nadalje, unutar proširenog programa škole nude i rano-jutarnju skrb, koja je najčešće organizirana za polaznike prvog razreda. Tijekom 2007. godine ovim je programom obuhvaćeno 11.188 djece, što čini 63,8% sve djece upisane u prvi razred (ibid.).

UKLJUČENOST UČENIKA, STUDENATA, RODITELJA I ŠIRE JAVNOSTI U DEBATU O OBRAZOVANJU

Suradnja škola s roditeljima i drugim institucijama razvija se u Sloveniji kroz razne projekte, a proteklih je godina u najvećoj mjeri institucionalizirana u područjima evaluacije i osiguranja kvalitete budući su škole obavezne uključiti socijalne partnere i lokalnu zajednicu u svoje procese samo-evaluacije (Ministarstvo obrazovanja i sporta, 2007).

Osim toga, školski odbori igraju bitnu ulogu u decentraliziranom sustavu upravljanja. Školski odbori se sastoje od tri predstavnika osnivača (općine i gradovi), tri predstavnika zaposlenika škole te tri predstavnika roditelja. Između ostalog, školski odbor je zadužen za imenovanje i razrješenje ravnatelja, odobravanje programa za razvoj škole, te godišnjih operativnih planova i izvješća o provedbi aktivnosti (Ministarstvo obrazovanja i sporta, 2008). Nakon reforme strukovnih škola prema kojoj škole same formiraju 20% svojih kurikula, strukovne škole su potaknute da blisko surađuju s tvrtkama i lokalnom zajednicom. Uz pomoć sredstava iz *Europskog socijalnog fonda* pokrenuta su regionalna vijeća za razvoj ljudskih potencijala koja se sastoje od predstavnika poslodavaca, škola, agencija za regionalni razvoj te trgovačkih komora.

Na području visokog obrazovanja sudjelovanje dionika je omogućeno kroz mehanizam prema kojem predstavnici socijalnih partnera, nevladnih udruga, Vijeća za visoko obrazovanje te Vijeća za studentska pitanja sudjeluju u izradi zakonskih prijedloga. Nadalje, studenti i predstavnici poslodavaca sudjeluju u upravljanju visokoškolskim institucijama. No, okolnosti koje su okruživale zakonodavne promjene u sektoru visokog obrazovanja iz 2006. godine, kada su studenti bezuspješno prosvjedovali protiv izmjena zakona, pokazuje kako postoji prostor za aktivnije uključivanje dionika u razvoj politika u obrazovanju. 2004. godine je u Sloveniji usvojen *Zakon o javnoj dostupnosti informacija* i slijedom te obaveze nadležna ministarstva ulažu napore kako bi obavještavala širu javnost o svom radu kroz publikacije i informacije, te kroz javne kampanje. Primjer javne kampanje u obrazovanju koja je uključivala široke konzultacije sa socijalnim partnerima bio je razvoj *Strategije za razvoj ključnih kompetencija* iz 2005. godine. Nadalje, Ministarstvo obrazovanja i sporta (2007.) navodi razvoj *Strategije za cjeloživotno učenje* kao primjer participatornog procesa u kojem su socijalni partneri aktivno sudjelovali, uključujući sastanke s ministrom. Tijekom svog predsjedanja Europskom unijom u prvoj polovici 2008. godine Slovenija je kao prioritet na području obrazovanja izdvojila upravo razvoj cjeloživotnog obrazovanja.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Slovenija postiže vrlo dobre rezultate u nizu indikatora razvijenosti socijalne dimenzije u obrazovanju, često premašujući prosjek Europske unije:

- pripada u sam vrh Europske unije po ravnopravnoj raspodjeli dohodka,
- ostvaruje bolje rezultate na području izbjegavanja pojave siromaštva kod mladih od europskog prosjeka
- stopa uključenosti u osnovno obrazovanje je 100%,
- postotak mladih od 22 godine sa završenom srednjom školom već nekoliko godina iznosi oko 90%,
- gotovo polovica mladih u dobi od 19 do 24 godine je uključeno u visoko obrazovanje,
- uključenost u programe za obrazovanje odraslih je bolja od europskog prosjeka,
- princip inkluzivnosti je dominantan način obrazovanja djece s posebnim potrebama,
- u usporedbi s prosjekom OECD zemalja i zemalja EU, Slovenija iznadprosječno ulaže u obrazovanje, te
- pripada grupi zemalja s najnižim postotkom ranog napuštanja školovanja u Europi.

Buduće aktivnosti u obrazovnom sektoru treba usmjeriti prema sljedećim aktivnostima:

- Činjenica da Slovenija ima diverzificiran sustav srednjih škola u kojem se djeca rano razdvajaju na gimnazijske te kraće i duže strukovne srednjoškolske programe (a onda i programe u visokom obrazovanju) može voditi ka povećanim nejednakostima. Potrebno je osiguravati protočnost kroz vertikalnu obrazovanja, odnosno u što većem broju programa omogućiti nastavak školovanja na sljedećoj razini.
- U području mjera za zaštitu prava djece iz ranjivih skupina i osiguravanje jednakih obrazovnih mogućnosti Slovenija ulaže znatne napore. No, etničke grupe s prostora bivše Jugoslavije, koji su brojčano najveća grupa, nemaju status manjina već ekonomskih migranata. Kako bi se postigla punopravna zaštita manjina, potrebno je regulirati status navedenih grupa.
- Slovenija ulaže napor u ostvarivanje obrazovanja koje je uključivo za djecu i mlade s posebnim potrebama. Sljedeći iskorak jest obuhvatniji, u širokom smislu obrazovni pristup prema osobama s posebnim potrebama, koji uključuje diverzificirani pristup ovisno o individualnim potrebama djece.
- Ostvarivanje inkluzivnog obrazovnog sustava je velik izazov, a za kvalitetu takvog obrazovnog sustava ključno je trajno ulagati u obrazovanje nastavnika i drugog stručnog osoblja.
- Sustav financiranja obrazovanja u Sloveniji dominantno je javan i u nadležnosti države. No, Slovenija ulaže napore u stvaranje mogućnosti za veći udio privatnog financiranja u obrazovanju, uključujući modele privatno-javnog partnerstva i državno sufinanciranje privatnih obrazovnih ustanova. U financiranju sustava vodi se računa o socijalnom statusu učenika i studenata, no dodatni naponi mogu se ostvariti u širenju dostupnosti financijske pomoći.
- Veliki napredak napravljen je u području razvoja predškolske skrbi. No, s obzirom da usluge predškolske skrbi imaju ključnu ulogu u ispravljanju društvenih nejednakosti, te su također važne kao mjera usklađivanja poslovnih i obiteljskih obaveza, potrebno je nastaviti napore u širenju dostupnosti vrtićke i druge predškolske skrbi.

LITERATURA I IZVORI

- Amnesty International Slovenije, <http://www.amnesty.si/>
- Andragoški center Republike Slovenije, www.acs.si, *Priopćenje* od 25. veljače 2009.
- Europska komisija (2006): *Communication from the Commission to the European Council and the Parliament. Efficiency and Equity in European education systems* (COM 2006: 481), dostupno na http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/comm481_en.pdf
- Europska komisija (2008): *Monitoring progress towards the objectives of the European Strategy for Social Protection and Social Inclusion*, Commission Staff Working Document, objavljeno 6. listopada
- EURA (2006): *Key education indicators on social inclusion and efficiency*, European Research Associates, Luxembourg, dostupno na http://ec.europa.eu/education/pdf/doc264_en.pdf
- Eurydice (2008a): *National Summary Sheets on Education Systems in Europe and Ongoing Reforms: Slovenia*, <http://eacea.ec.europa.eu/portal/page/portal/Eurydice>
- Eurydice (2008b) *Levels of Autonomy and Responsibilities of Teachers in Europe – country report Slovenia*, dostupno na http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/094EN.pdf
- Eurydice (2009) *Early Childhood Education and Care in Europe: Tackling Social and Cultural Inequalities – country report Slovenia*, dostupno na <http://eacea.ec.europa.eu/about/eurydice/documents/098EN.pdf>
- Ministarstvo obrazovanja i sporta Republike Slovenije (2007): *National report of Slovenia to the European Commission on the implementation of the Education and Training 2010 Work Programme*
- Ministarstvo obrazovanja i sporta Republike Slovenije (2008): *The Development of Education – UNESCO National Report Slovenia*
- Minority Rights Group International (2009) *World Directory of Minorities and Indigenous Peoples*, dostupno na <http://www.minorityrights.org/directory>
- OECD (2004a): *Equity in Education Thematic Review. Country Analytical Report Slovenia*
- OECD (2004b): *No More Failures. Ten Steps to Equity in Education. Summary and Policy Recommendations*, dostupno na http://www.oecd.org/document/54/0,3343,en_2649_39263231_39676214_1_1_1_1,00.html
- OECD (2008) *Education at a Glance*, http://www.oecd.org/document/9/0,3343,en_2649_39263238_41266761_1_1_1_1,00.html
- Statistički ured Republike Slovenije, <http://www.stat.si/>
- Ured redovito objavljuje glavne pokazatelje o obrazovnom sustavu, koji su dostupni na http://www.stat.si/tema_demografsko_izobrazevanje.asp
- Priopćenje* od 3. listopada, 2008.
- Priopćenje* od 19. kolovoza, 2008
- Priopćenje* od 3. travnja, 2009.
- Priopćenje* od 7. svibnja, 2009.
- Priopćenje* od 8. svibnja, 2009.
- UNICEF (2009): *Childinfo Project. Monitoring the Situation of Children and Women* <http://www.childinfo.org/>
- Pravobranitelj za ljudska prava Republike Slovenije (2008) *Thirteenth Regular Annual Report of the Human Rights Ombudsman of the Republic of Slovenia for 2007*, dostupno na <http://www.varuh-rs.si/index.php?L=6>
- Vijeće Europske unije (2009): *Joint Report on Social Protection and Social Inclusion*, 7503/09, 13. ožujka, dostupno na http://ec.europa.eu/employment_social/spsj/joint_reports_en.htm

- Vlada Republike Slovenije i Europska komisija (2003): *Zajednički memorandum o socijalnoj uključenosti*, dostupan na http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti_pdf/jim_an.pdf
- Vlada Republike Slovenije (2004): *Strategija obrazovanja i usavršavanja Roma u Sloveniji*
- Vlada Republike Slovenije (2006): *Program za djecu i mlade 2006 – 2016*
- Vlada Republike Slovenije (2007a): *Nacionalna strategija za inkluziju djece i mladih imigranata u obrazovanje*
- Vlada Republike Slovenije (2007b): *Follow up to the Special Session of the UN General Assembly on Children, entitled 'A World Fit for Children'*, dostupno na http://www.unicef.org/worldfitforchildren/files/Slovenia_WFFC5_Report.pdf
- Vukasović, M., ur. (2009) *Financing Higher Education in Southeastern Europe*, Centar za obrazovne politike i Unesco Chair in Development of Education, Beograd